

УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

Офіс Генерального прокурора
(до відома)

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

(згідно з частиною третьою статті 15 Закону України «Про Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини»)

Права і свободи людини і громадянина закріплено у Розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

У статті 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

Мною, у межах здійснення парламентського контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини та виконання функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ), на підставі статей 13 та 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, виявлено грубі порушення прав людини у діяльності державної установи «Первомайська виправна колонія (№ 117)» (далі – ВК, виправна колонія, установа), у якій під час відвідування групою НПМ 6 серпня 2025 року утримувалось 179 засуджених.

Слід зазначити, що у межах процесу вступу України до Європейського Союзу (далі – ЄС) країна продовжує активну роботу над дорожніми картами у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій, які визначають основні напрями реформ, цілі та етапи виконання у ключових сферах, для забезпечення поступового наближення законодавства, інституцій та практик країни-кандидата до стандартів ЄС.

Затвердженні дорожні карти у сфері верховенства права та основоположних прав є необхідною умовою для переговорів про членство України в ЄС, у межах виконання Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС» (The fundamentals of the accession process).

Кластер 1 складається з розділу 23 «Судова влада та основоположні права», який передбачає впровадження заходів для усунення порушень, виявлених Європейським комітетом із запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет), а також порушень, щодо яких ухвалено рішення Європейським судом з прав людини. Крім того, розділ 23 передбачає заходи з попередження катувань та жорстокого поводження, а також спрямований на посилення гарантій дотримання прав людини в діяльності органів державної влади, зокрема в пенітенціарній системі.

Невиконання заходів, викладених у вищезазначеному стратегічному документі, який визначає ключові реформи та трансформації за відповідними сферами, блокуватиме спроби вступу України до ЄС.

Однак, в пенітенціарних установах продовжують мати місце порушення прав людини, про які йдеться у доповідях за результатами візитів Європейського комітету в Україну.

Зокрема, Європейський комітет у доповіді до Уряду України за наслідками проведеного візиту до України 4 – 13 серпня 2020 року [CPT/Inf (2020) 40] наголошує, що будь-яка часткова відмова від відповідальності за порядок та безпеку у пенітенціарних установах, яку несуть режимні співробітники установи, є неприйнятною. Така практика піддає більш слабких ув'язнених ризику жорстокого поводження та експлуатації з боку інших ув'язнених.

Європейський комітет висловлював серйозні сумніви щодо практики використання деяких засуджених на посадах старших днювальних, які

виконують функції контролю за іншими засудженими у житлових приміщеннях та на виробництві та доповідають персоналу про будь-які випадки та порушення режиму.

У своїх доповідях Європейський комітет закликав владу України вжити всіх необхідних заходів, у тому числі законодавчого характеру, для того, щоб покласти край цій практиці. Жоден засуджений не повинен мати владу над іншими засудженими.

Водночас, під час проведення групою НПМ конфіденційних спілкувань із засудженими у відділеннях соціально-психологічної служби (далі – СПС) встановлено, що один із них займає привілейоване становище серед засуджених, які залучаються до виконання робіт у їдальні.

Усі засуджені, які працюють у їдальні, відмовилися від проведення конфіденційних спілкувань з членами групи НПМ. Така поведінка, ймовірно, є наслідком впливу засудженого, який здійснює неформальний контроль над зазначеними засудженими. Відмова від участі в конфіденційних спілкуваннях свідчить про наявність атмосфери страху та психологічного тиску, що унеможливорює вільне висловлення позиції засуджених.

Таким чином, вищезазначена практика створює передумови для формування неформальної ієрархії серед засуджених, підвищує ризик жорстокого поводження та трудової експлуатації осіб, які залучаються до виконання робіт із господарського обслуговування.

У 27 Загальній доповіді Європейський комітет наголошує на необхідності забезпечення прямого та конфіденційного доступу до механізмів оскарження, наприклад шляхом встановлення скриньок для скарг, доступних для скаргників у відповідних місцях, які можуть відкривати лише особи, відповідальні за забезпечення конфіденційності скарг. Персонал, який безпосередньо відповідає за осіб, позбавлених волі, не повинен «фільтрувати» скарги.

Відповідно до статті 55 Конституції України, кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Згідно з довідкою, наданою адміністрацією виправної колонії, щодо кількості звернень, надісланих до органів державної влади та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, встановлено, що у період 2024 - 2025 років жодного звернення від засуджених не направлено.

Таким чином, відсутність звернень може свідчити про перешкоди у реалізації засудженими права на звернення. Зазначене обмежує здатність повідомляти про випадки катувань, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

У порушення вимог пункту 8 розділу 5 Порядку використання технічних засобів нагляду і контролю у слідчих ізоляторах, виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2025/5 (далі – Порядок використання технічних засобів), відеокамерами в установі не повністю обладнано місця несення служби персоналом, територія та об'єкти виробничої

зони, загальний коридор кімнат для проведення тривалих побачень тощо.

Відсутність камер відеоспостереження на зазначених об'єктах значно ускладнює реалізацію безпекових заходів, які має гарантувати персонал установ виконання покарань, зокрема у випадках застосування до засуджених фізичної сили або інших заходів примусу.

У доповіді Європейського комітету Уряду України за наслідками проведеного візиту 4 - 13 серпня 2020 року до України [CPT/Inf (2020) 40] зазначено, що застосування відеозаписів за допомогою стаціонарних та портативних приладів є потенційною та важливою гарантією проти жорстокого поводження, а також корисним заходом безпеки.

У той же час, у виправній колонії здійснюється цілодобове відеоспостереження за ув'язненими та засудженими у камерних приміщеннях ДІЗО, дільниці посиленого контролю, а також секторі слідчого ізолятора.

Європейський комітет у своїх доповідях постійно наголошує, що застосування цілодобового відеоспостереження у житлових або камерних приміщеннях суттєво порушує право на приватне життя і робить режим тримання ще більш суворішим.

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини зазначає, що цілодобове відеоспостереження у камерних приміщеннях за ув'язненими та засудженими є порушенням вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Van der Graaf against the Netherlands» (заява № 8704/03)).

Таким чином, адміністрації установи слід забезпечити дотримання балансу між вимогами безпеки та правом засуджених на повагу до приватного життя. З цією метою доцільно встановити камери відеоспостереження у всіх службових і виробничих приміщеннях, місцях несення служби персоналом, коридорах та інших зонах загального користування, де існує ризик неправомірних дій або застосування надмірної фізичної сили. Водночас використання цілодобового відеоспостереження у лазні, санвузлах, житлових та камерних приміщеннях необхідно обмежити, щоб гарантувати право осіб, позбавлених волі, на приватне життя відповідно до рекомендацій Європейського комітету та рішень Європейського суду з прав людини.

Під час конфіденційних спілкувань із засудженими встановлено, що до виконання робіт із благоустрою виправної колонії залучаються засуджені, які мають серйозні травми нижніх кінцівок.

Зазначені засуджені працюють понад дві години на день, що свідчить про відсутність урахування стану їхнього здоров'я та медичних обмежень. Подібна практика може призвести до погіршення стану здоров'я таких засуджених та вважатися жорстоким поводженням.

У Стандартних мінімальних правилах Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (далі – Правила Нельсона Мандели) зазначено, що адміністрація установи зобов'язана визначати придатність засуджених до роботи, фізичних навантажень та участі в іншій діяльності з урахуванням їхнього

стану здоров'я та фізичних можливостей.

Відповідно до частини 5 статті 110 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), засудженим надається право користуватися глобальною мережею Інтернет, у тому числі під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я.

Однак, у порушення вимог Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19.10.2017 № 3233/5 (далі – Порядок надання доступу до Інтернету), фактичний доступ до Інтернету в установі не забезпечено. Зокрема, Wi-Fi роутери у житлових приміщеннях перебувають у несправному стані, що не дозволяє засудженим користуватися послугами Інтернет та відправляти онлайн-звернення безпосередньо у відділеннях СПС.

Під час вивчення групою НПМ журналу обліку здійснення засудженими відеозв'язку через мережу Інтернет встановлено, що 27 липня 2025 року з 10:00 до 11:00 послугами відеозв'язку скористалися 11 засуджених. Водночас установа обладнана лише однією відеокамерою, а середня тривалість відеозв'язку для одного засудженого, відповідно до зазначеної інформації, становить приблизно 5 хвилин. Така організація не забезпечує належного часу для спілкування кожного засудженого з родичами та обмежує реалізацію їх права на контакти із зовнішнім світом.

Відповідно до частини 5 статті 110 КВК України, засудженим надається, у тому числі й під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я, право на телефонні розмови без обмеження їх кількості під контролем адміністрації. Телефонні розмови проводяться протягом дня у вільний від роботи час та поза часом, передбаченим для приймання їжі та безперервного сну, а за необхідності та за погодженням з адміністрацією, у будь-який час.

Проте, під час проведення конфіденційних спілкувань засуджені повідомили про відсутність можливості здійснювати телефонні дзвінки у вихідні дні, що унеможливлює реалізацію права засуджених на підтримання контактів із зовнішнім світом.

Під час відвідування камерних приміщень № 4 та № 7 дисциплінарного ізолятору (далі – ДІЗО) представниками групи НПМ встановлено надмірну заграбованість вікон, що призводить до недостатнього рівня природного освітлення. Крім того, у зв'язку з проведенням ремонтних робіт та зазначеним заграбовуванням вікон доступ свіжого повітря до камерних приміщень є суттєво обмеженим, що негативно впливає на умови тримання засуджених.

У своїй Одинадцятій Загальній доповіді [CPT/Inf (2001) 16] Європейський комітет наголошує, що заходи безпеки щодо певних категорій утримуваних осіб доцільно вживати, але вони не повинні позбавляти таких осіб доступу до свіжого повітря та природного освітлення.

Світло і повітря є базовими фізіологічними потребами людини, а отже невід'ємними правами кожного засудженого. Відсутність доступу до сонячного

світла і свіжого повітря створює умови, сприятливі для розвитку та поширення різних захворювань, зокрема туберкульозу.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно зі статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», житло (жиле приміщення), займане особами з інвалідністю або сім'ями, у складі яких вони є, під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають особи з інвалідністю, мають відповідати вимогам щодо безперешкодного доступу та бути пристосованими до потреб таких осіб.

Поряд з цим, групою НПМ встановлено, що житлові приміщення, їдальня та інші об'єкти інфраструктури установи не обладнані спеціальними засобами, які забезпечують вільний доступ для маломобільних груп населення.

Слід зазначити, що на момент відвідування в установі перебували особи з інвалідністю, які під час конфіденційного спілкування повідомили, що не можуть самостійно потрапити до зазначених приміщень без сторонньої допомоги.

Унаслідок цього пересування осіб з інвалідністю здійснюється за умови їх підтримки іншими засудженими або персоналом установи.

У порушення вимог пункту 7 глави 3 розділу II Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 № 1348/5/572, та статті 21 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», до роботи на об'єктах харчування залучаються двоє працівників із числа засуджених, які не мають «Особистої медичної книжки», форма якої затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 21.02.2013 № 150, що може призвести до розповсюдження інфекційних та інших захворювань в установі.

Крім того, згідно з пунктом 2.6 Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 21.05.2007 № 246, обов'язковому попередньому та періодичному медичному огляду підлягають працівники, зайняті на роботах, визначених у додатку 5, зокрема на механічному обладнанні (токарих, фрезерних та інших станках, штампувальних пресах тощо).

У ході відвідування встановлено, що в деревообробній дільниці засуджені виконують роботи на різних машинах, механізмах та верстатах, проте попередні та періодичні медичні огляди для них не організовані та не проводяться.

Відповідно до додатку 6 Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5, при виявленні черговим фельдшером медичної частини у засуджених

або ув'язнених інфекційних захворювань шкіри або тілесних ушкоджень, вказана посадова особа повинна зафіксувати у відповідній графі журналу обліку тілесних ушкоджень у лазні установи.

Проте, згідно з інформацією, зазначеною у журналі, упродовж року в установі не зафіксовано жодного випадку виявлення тілесних ушкоджень або інфекційних захворювань шкіри у засуджених.

Відсутність таких записів у службовій документації може свідчити про формальне ставлення адміністрації медичної частини № 117 філії Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» у Харківській та Луганській областях до виконання обов'язків щодо фіксації тілесних ушкоджень. Зазначене створює ризик приховування випадків катувань та інших форм жорстокого поводження із засудженими.

У строкових трудових договорах, які укладаються із засудженими, не визначені належні умови праці. Зокрема не зазначається: трудові функції, які зобов'язаний виконувати працівник (перелік посадових обов'язків), визначене робоче місце, правила внутрішнього трудового розпорядку, розмір оплати праці та тривалість відпочинку. Зазначене є порушенням правил внутрішнього трудового розпорядку, які передбачені пунктом 3.1 розділу III Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю).

Згідно з статтею 119 КВК України праця осіб, засуджених до позбавлення волі, оплачується відповідно до її кількості і якості. Крім того, у пункті 6.1. Інструкції про працю зазначено, що заробітна плата, нарахована засудженим, за умови виконання ними норми виробітку або тривалості робочого часу, не може бути менше законодавчо встановленого мінімального розміру заробітної плати.

Під час вивчення групою НПМ відомостей щодо нарахування заробітної плати засудженим, які працюють у дільниці МЗП, за червень 2025 року, встановлено розбіжності у нарахуванні заробітної плати при однаковій кількості відпрацьованих годин. Так, 20 засудженим за відпрацьованих 155 годин нараховано 8334 грн, тоді як засудженому У. за аналогічну кількість годин, – лише 822 грн. Подібна ситуація склалась у засудженого С., якому нарахували лише 1096 грн.

У порушення вимог статті 115 Кодексу законів про працю України, заробітна плата засудженим виплачується лише один раз на місяць, що відображено в особових рахунках з обліку особистих грошей засуджених.

Відповідно до частини 3 статті 119 КВК України, праця засуджених організовується з додержанням правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, встановлених законодавством про працю.

Так, засуджені не забезпечені спецодягом та іншими засобами індивідуального захисту, що є порушенням статті 8 Закону України «Про охорону праці».

У порушення вимог статті 18 Закону України «Про охорону праці», засуджені під час прийняття на роботу та в процесі роботи не проходять інструктаж та навчання з питань охорони праці.

Згідно з пунктом 2.3.1 Правил охорони праці в деревообробній промисловості, затверджених наказом Державним комітетом України з нагляду за охороною праці від 31.01.2005 № 20, виробничі, допоміжні будівлі й приміщення мають бути обладнані природною і припливно-витяжною вентиляцією, а також системою опалення. У порушення вищезазначених вимог, приміщення деревообробної дільниці не обладнано припливно-витяжною вентиляцією.

Відповідно до пункту 7 статті 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя. У порушення зазначених вимог, надана групі НПМ службова документація, а саме особові справи засуджених, ведеться російською мовою.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2⁷ пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Первомайська виправна колонія (№ 117)», зокрема:

1.1. Проаналізувати виявлені порушення у діяльності установи, розробити та реалізувати відповідний план заходів щодо їх усунення та недопущення їх повторення у подальшому;

1.2. Вирішити питання щодо припинення практики залучення засуджених на посадах старшого днювального, які виконують функції контролю за іншими засудженими, відповідно до наданих рекомендацій Європейського комітету;

1.3. Вжити заходи щодо припинення залучення засуджених, які мають захворювання, що не дають змоги виконувати роботи з благоустрою виправної колонії;

1.4. Забезпечити реалізацію права засуджених на подання звернень до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, інших державних органів та міжнародних організацій;

1.5. Забезпечити надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет відповідно до вимог Порядку надання доступу до Інтернету;

1.6. Здійснити організаційні заходи для належного надання відеозв'язків з метою реалізації права кожного засудженого на контакти із зовнішнім світом;

1.7. Вжити заходів щодо надання можливості засудженим здійснювати телефонні дзвінки у вихідні дні в установі;

1.8. Вжити заходів щодо забезпечення належного рівня природного освітлення та доступу до свіжого повітря у камерних приміщеннях ДІЗО/ПКТ;

1.9. Організувати створення належних умов для реалізації права маломобільних груп населення на безперешкодний доступ до приміщень, у яких вони перебувають;

1.10. Вжити заходів щодо обладнання та використання системи відеоспостереження в установі відповідно до Порядку використання технічних засобів та з урахуванням вимог практики Європейського суду з прав людини;

1.11. Забезпечити постійний контроль за своєчасним проведенням медичних оглядів засуджених, які працюють на об'єктах харчування та у виробничій зоні

1.12. Організувати неухильне дотримання вимог трудового законодавства України щодо захисту трудових прав працевлаштованих засуджених;

1.13. Забезпечити укладання трудових договорів із засудженими відповідно до пункту 3.1 Інструкції про працю;

1.14. Вирішити питання щодо забезпечення реалізації права засуджених на гідну оплату працю та виплати заробітної плати як мінімум два рази на місяць;

1.15. Забезпечити дотримання правил охорони праці та техніки безпеки серед засуджених, які залучаються до праці;

1.16. Організувати встановлення вентиляції у цехах та майстернях, де працюють засуджені;

1.17. Забезпечити ведення документації виключно державною мовою;

1.18. Забезпечити проведення медичними працівниками належного тілесного огляду засуджених, у тому числі з фіксацією наявних тілесних ушкоджень та інфекційних захворювань шкіри;

1.19. Забезпечити проведення медичного обстеження та ведення медичної документації засудженим, які працюють на об'єктах харчування та виробничій зоні.

2. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

3. Про результати розгляду подання та вжиті заходи прошу повідомити мене у місячний строк.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Первомайська виправна колонія (№ 117)» на 14 арк. в 1 прим.

**Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Потапович Павло (050)-967-95-51

УВ
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з
прав людини
№16536.2/39.1/22668-25/25/39.1 від 20.10.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 20.10.2025 19:29
368DC35EFCB2DC104000000E88D010070F70400